

Asianajajan puolustusvelvollisuus:

Tutkimus rikoksesta epäillyn ja syytetyn asianajajan puolustusvelvollisuuden sisällöstä ja rajoituksista rikosprosessin eri vaiheissa

Jani Kajala, OTT, luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, Lakiasiaintoimisto Legimia Oy

1

Väitöskirja sisältää kuusi vertaisarvioitua artikkelia

- Liikekumppani vai rikoskumppani? Asianajajan rehellisyysvelvollisuudesta liikejuridisissa ja rikosasioissa. DL 1/2020, s. 47–61.
- Asianajajan ammattieettinen vastuu päämiehen väitteistä rikos- ja riitaprosessissa. DL 1/2021, s. 61–78.
- Rikoksesta epäillyn asianajajan velvollisuudesta vastakuulustella todistajia esitutkinnassa. DL 1/2023, s. 7–30.
- Rikoksesta epäillyn oikeudenmukainen oikeudenkäynti vangitsemisoikeudenkäynnissä. DL 4/2021, s. 871–887.
- Rikosasian vastaajan asianajajan velvollisuudesta hakea muutosta kärjäoikeuden tuomioon. DL 4/2022, s. 918–941.
- Rikosasian vastaajan asianajajan velvollisuudesta hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Edilex 2023

2

Väitöskirjan tutkimuskysymykset

1. Mitä tarkoittaa asianajajan puolustusvelvollisuus rikosprosessissa?
2. Minkälainen velvollisuus asianajajalla on puolustaa rikoksesta epäiltyä ja syytettyä rikosprosessin eri vaiheissa?
3. Miksi asianajajan on tärkeää huolehtia epäillyn ja syytetyn oikeudesta puolustautua rikosprosessin eri vaiheissa?
4. Heikkenevätkö asianajajan mahdollisuudet turvata epäillyn ja syytetyn oikeus puolustautua siirryttäessä esitutkinnasta kohti muutoksenhakua?
5. Mitkä tekijät rajoittavat asianajajan velvollisuutta puolustaa epäiltyä ja syytettyä?

3

Puolustusvelvollisuus käsitteenä

- **Laajassa merkityksessä:** ”kaikki sellaiset yksittäiset asianajotoimintaa yleisesti ohjaavat velvollisuudet (esimerkiksi tehokkuus, joutuisuus, huolellisuus), jotka asianajajan tulisi täyttää puolustaakseen rikoksesta epäiltyä tai syytettyä mahdollisimman hyvin. Syytteisiin vastaamisen lisäksi puolustusvelvollisuus tarkoittaisi asianajajan velvollisuutta turvata päämiehen oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja oikeudenmukainen kohtelu.”

- **Suppeassa merkityksessä:** ”puolustusvelvollisuus tarkoittaisi lähinnä syytettyä vastaan esitettyihin vaatimuksiin vastaamista, esimerkiksi tuomioistuimen pyytämän ennakkovastauksen laatimista ja syytteisiin vastaamista oikeudenkäynnissä.”

4

Asianajajan puolustusvelvollisuus, s. 53:

”Tässä tutkimuksessa ymmärrän puolustusvelvollisuuden laajassa merkityksessä. Kysymys ei ole vain syytteisiin vastaamisesta. Puolustusvelvollisuus *ei rajoitu yksinomaan asianajajan velvollisuuteen tuntea aineellinen lainsäädäntö*, esimerkiksi rikoksen tunnusmerkistö ja rangaistuksen mittaamisen periaatteet, ja sen turvin puolustaa päämiestä. Puolustusvelvollisuuteen *kuuluu myös asianajajan velvollisuus turvata rikoksesta epäillyn ja syytetyn oikeudenmukainen oikeudenkäynti.*” (kursiivi tässä)

5

Puolustusvelvollisuus ja rikosprosessin vaiheittaisuus

- Rikosprosessi jakaantuu eri vaiheisiin (yleensä jaettu 4 päävaiheeseen).
- Miten oikeutta puolustautua tulisi soveltaa eri prosessivaiheissa.
- Mihin epäillyn ja syytetyn puolustautumisoikeuksien kannalta olennaisiin tekijöihin asianajajan tulisi kiinnittää huomiota eri prosessivaiheissa.
- Väitöskirjassa vaiheet on jaoteltu puolustuksen näkökulmasta kuuteen eri vaiheeseen (toimeksiannon vastaanottaminen, esitutkinta, vangitsemisoikeudenkäynti, puolustuksen valmistelu, pääkäsittely, muutoksenhaku).
- Prosessivaiheita voidaan jaotella eri tavoin, kunhan jaottelu on perusteltu.

6

Hyvä asianajajatapa ja hyvä asianajotapa

- Hyvä asianajajatapa ja hyvä asianajotapa on erotettu toisistaan (ks. esim. Fredman 2021, s. 177-179).
- **Hyvä asianajajatapa** tarkoittaa sekä työhön että vapaa-ajan toimintaan ja käyttäytymiseen kohdistuvaa vaatimusta toimia asiallisesti. Kyse on henkilöön kytketystä käytöksestä.
- **Hyvä asianajotapa** viittaa nimenomaan työhön ja tehtävään ja siihen, kuinka asianajajan tulee hoitaa saamansa tehtävä.
- Asianajajia koskevissa normeissa käytetään molempia käsitteitä (esim. AAL 5 §:n 1 momentissa on velvollisuus noudattaa hyvää asianajajatapaa. Vrt. OAL 1 luvun 8 §:n 4 momentti ja ROL 2 luvun 6 §, joissa on säädetty velvollisuus noudattaa hyvää asianajotapaa).

7

Oikeus puolustautua osana oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä

- ”Oikeudenmukainen oikeudenkäynti” on haastava ja moniulotteinen käsite.
- Oikeuskirjallisuudessa sitä on pidetty mm. oikeudenmukaisuusperiaatteena (Huovila 2003, s. 288 ja Määttä 2013, s. 173-174).
- Jaettu aineelliseen ja menettelytapojen oikeudenmukaisuuteen (esim. Laura Ervon mukaan prosessia koskeva normisto määrittelee raamit, joiden puitteissa voidaan toteuttaa aineellista oikeutta. Menettelytapojen oikeudenmukaisuudessa on taas kyse siitä, ovatko nämä raamit oikeudenmukaisia. Ks. esim. Ervo 2005, s. 13).

8

- Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (esim. PL 21 §, EIS 6 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 47 artikla).
- Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ei ole turvattu Suomessa yhdellä lailla, vaan eri laeissa on siihen liittyviä säännöksiä.
- Suomen perustuslain 21 §:ssä ei todeta epäillyn ja syytetyn oikeuden puolustautua olevan osa oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä. Perustuslakia edeltäneen hallitusmuodon 16 §:n osalta hallituksen esityksessä (HE 309/1993) on kuitenkin todettu, että Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja KP-sopimuksessa turvatut puolustuksen oikeudet kuuluvat säännöksessä tarkoitettuihin oikeussuojatakeisiin.
- Oikeus puolustautua on osa PL 21 §:ää. Yksittäisen perusoikeussäännöksen ja vastaavan ihmisoikeussopimusveloitteen määräyksen tulkinnat eivät kuitenkaan välttämättä ole samat mahdollisista sanamuotojen yhtäläisyyksistä huolimatta.

9

Puolustusvelvollisuus ROL:n mukaan

Puolustusvelvollisuus OAL:n mukaan

Puolustusvelvollisuus ja asianajajan perusarvot

Puolustusvelvollisuus ja toimeksiantosopimus

10

Väitöskirjan johtopäätökset

11

1. Mitä tarkoittaa asianajajan puolustusvelvollisuus rikosprosessissa?
2. Minkälainen velvollisuus asianajajalla on puolustaa rikoksesta epäiltyä ja syytettyä rikosprosessin eri vaiheissa?
3. Miksi asianajajan on tärkeää huolehtia epäillyn ja syytetyn oikeudesta puolustautua rikosprosessin eri vaiheissa?
4. Heikkenevätkö asianajajan mahdollisuudet turvata epäillyn ja syytetyn oikeus puolustautua siirryttäessä esitutkinnasta kohti muutoksenhakua?
5. Mitkä tekijät rajoittavat asianajajan velvollisuutta puolustaa epäiltyä ja syytettyä?

12